

TRANSPARENTNOST IN DEMOKRATIČNOST UREJANJA BIVALNEGA PROSTORA

Izborna delo, knjiga dr. Zdravka Mlinarja Prostorsko-časovna organizacija bivanja, je v mnogočem povezana z Razvojnim projektom Koper 2020, ki je začel nastajati že v zgodnjih devetdesetih letih. Zato bi želel že uvodoma nekaj reči o tem.

Snovalci omenjenega projekta (Zavod za družbeni razvoj MOK) so v uvodu publikacije o projektu 1994 med drugim zapisali: »Razvojni projekt Koper 2020 je nastal v času, ko slovenski gospodarski in družbeni razvoj zaznamujejo odločilni trenutki. Z osamosvojitvijo Slovenije nastale spremenjene razmere na vseh področjih družbene reprodukcije spremljajo veliki nacionalni projekti, kot so: reforma lokalne samouprave, privatizacija in lastninjenje gospodarstva, zunanjepolitično konstituiranje države ... Obdobje postindustrijske družbe poraja nove ekonomske in politične odnose v Evropi in svetu ... *Zato je potrebno tudi na lokalnem nivoju načrtovati razvoj in se ne prepusti zgolj toku.*«

Načrtovanje je vsebovalo pet tematskih sklopov, ki so bili objavljeni v petih zvezkih, po dopolnitvi pa celo v dvanajstih. Poudarek je bil predvsem na gospodarskem razvoju in delno okoljski problematiki. Leta 1994 je bil Zavod za družbeni razvoj ukinjen. V novoustanovljenem Oddelku za prostor in okolje pri MOK pa je na osnovi planerske delavnice, ki je potekala 1992 pod naslovom Prostorska ureditev Slovenske obale, še naprej tlela misel, da bi bilo vredno Projekt 2020 nadaljevati in ga ustrezno dopolniti s sociološkimi vidiki razvoja in t. i. družbenimi dejavnostmi (šolstvo, zdravstvo, kultura ...) ter dati pri načrtovanju še večji poudarek okoljevarstvenim vprašanjem.

Dana je bila pobuda, da se delo pri razvojnem projektu nadaljuje, kar so ustrezni organi MOK tudi sprejeli. Ustanovljen je bil Svet za razvojni projekt Koper 2020. K delu so bili povabljeni ustrezni strokovnjaki (okoli osemdeset) in institucije za različna področja načrtovanja. Za sociološke vidike razvoja se je na vabilo odzval Center za prostorsko sociologijo na FDV, ki ga je vodil Zdravko Mlinar. Njihovo raziskovalno delo je zajemalo tri tematska področja: Bivalno okolje na pragu informacijske dobe (Mlinar), Delovno okolje v MOK (Trček) in Revitalizacijska problematika koprskega mestnega jedra (Hočevnar).

Delo pri dopolnitvi projekta je potekalo zelo zavzeto, strokovno, transparentno in – lahko bi rekli – demokratično, saj so bili v številne posvete o posameznih temah vključeni »uporabniki«. Do tega načrtovalnega dela so

bili predvsem pri delu politike izraženi nekateri pomisleki, češ da načrtovanje in planiranje sodi v nek drugi čas. Zato je bilo v uvodu k publikaciji, ki sva ga podpisala županja Irena Fister in jaz kot vodja Projektnega sveta, med drugim poudarjeno: »Čas, v katerem živimo, ni ravno naklonjen takemu delu, saj je precej razširjena miselnost, da je vsako načrtovanje razvoja v dobi liberalno tržnega gospodarstva skoraj odveč oziroma brez večje uporabne vrednosti. Zaverovanost pragmatikov v samodejnost ekonomskih in drugih procesov in odklanjanje načrtovanja na vseh ravneh, tudi lokalnih, pa nimata ravno opore v resnih strokovnih razpravah in ugotovitvah v svetu.

Agenda 21 (akcijski program OZN za trajnostni razvoj) odločno zavrača trditve, da lahko 'tržne sile' ali katerakoli nezavedna ali nenadzorovana sila reši resne probleme integracije okoljskih, ekonomskih in socialnih vsebin. Prav tako Agenda 21 vztraja, da bo razvoj uravnotežen le, če bo eksplicitno načrtovan.«

Tudi avtor te knjige se v poglavju Konec razvojnih procesov ter predvidljivosti sprememb dotakne odnosa do načrtovanja, ko pravi: »Največji izziv prostorskemu planiranju predstavlja teorija o postmoderni družbi, ki ne nakazuje le velikih sprememb, temveč celo konec vsakršne regularnosti in predvidljivosti ter s tem posredno tudi konec načrtovanja.« Ob tem pa Mlinar poudari, da se še vedno soočamo s potrebo in možnostjo, da ob neobvladljivem množtvu problemov razkrivamo tudi dolgoročnejsše trende in vodila za usmerjanje preobrazbe bivalnega okolja.

»Zanimivo« usodo pri poizkusih implementacije je doživel Razvojni projekt Koper 2020, ki je nastajal več let. Politika ga je v načelu sprejemala kot dobro programsko razvojno osnovo, nekatere pozicijske politične stranke so ga razglašale celo za svojega, a do strategije razvoja MOK kljub temu ni prišlo. Še več, sedanja politična struktura se mu je povsem odrekla in je razglasila, da nima v zvezi z razvojnimi programi kaj vzeti v roke. Verjetno pri tem ne gre predvsem zato, da ne bi videli smisla v načrtovanju oziroma strategiji razvoja, ki bi se opirala tudi na ta projekt, ampak za pretirano zaverovanost posameznikov vase, slast oblasti in interese določenih lobijev, ki ob netransparentno in nedemokratično opredeljenih kratkoročnih ciljeh lahko ribarijo v kalnem, a žal prepogosto le v korist svojih dobičkonosnih interesov.

Zato smo v našem okolju, verjetno tudi kje drugje, še daleč od preusmeritev k »vsakdanjemu urbanizmu«, ki se po mnenju avtorja knjige v svetu že uveljavlja, to pomeni, da vsak prebivalec s svojimi vsakdanjimi dejanji sooblikuje in izgrajuje svoje okolje. To pa seveda zahteva, da so načrtovalci v nenehnem dialogu s prebivalci, česar pa v našem primeru skoraj ni.

Izraba dragocenega, a hkrati že kar omejenega prostora v Slovenski Istri zahteva drugačen odnos vseh akterjev do tega in boljše sodelovanje med njimi. Potrebne so usmeritve, ki ne bodo omejevale ali celo preprečevale

pobud, predlogov in tudi kritičnih pripomb pri urejanju prostora. Pri tem odpira velike možnosti nova informacijska tehnologija, ki vse bolj omogoča sproten in nenehen stik med različnimi dejavniki posegov v prostor, torej nekakšen »permanenten referendum«, kot pravi avtor, kar bi omogočalo bolj stalno in boljše sodelovanje med vsemi zainteresiranimi. Verjetno bi se povečala tudi odzivnost občinske in državne uprave glede vprašanj, ki zadevajo urejanje prostora. Dejavnjša bi lahko postala civilna družba kot korektiv prevladujočih centrov moči, strankarske demokracije ali bolje prevladujoče stranke. Seveda pa bo za večji prodor »teledemokracije« ob krepitevi avtokracije na vseh ravneh te družbe potreben čas, posebno pa veliko iznajdljivosti in vztrajnosti. Lokalna samouprava je pri pobudah, še bolj pa pri odločitvah glede urejanja prostora in sredstev preveč omejevana, kar je slabo za racionalnejše urejanje teh vprašanj.

Urejanje prostora očitno postaja v sedanjem dinamičnem času velik izziv za t.i. prostorsko sociologijo in celotno družbo na lokalni ter državni ravni, saj so interesi »obvladovati« prostor vedno močnejši, praviloma niso za odprto, demokratično, transparentno delovanje. To pa prej ali slej prihaja v nasprotje z omejenostjo prostora in z ljudmi, ki si želijo ustrezno kakovost življenja, kjer ni ogrožena njihova individualnost ali celo dostojanstvo. Ne vem, če je moč pritrđiti raznim teorijam, da sta vodili razvoja le samoregulacija in spontanost v bivalnem prostoru in družbi sploh, ne da bi izzvali še večjih konfliktov in krize.

Naj na koncu omenim še metode in vire raziskovanja prostorsko-časovne organizacije bivanja na Koprskem in širše. Metode in viri, ki jih je uporabil Mlinar, presegajo običajen metodološki pristop anketiranja, saj je v večletnem raziskovanju na našem območju opravil več kot tisoč nestandardiziranih intervjujev, predvsem pa je s tem prostorom in ljudmi preprosto zaživel. S svojo knjigo je nam, domačinom odkril marsikaj, česar sploh nismo poznali ali opazili. O našem bivalnem prostoru in o nas ve več, kot mi sami. S svojim znanjem, neposrednostjo, skromnostjo in človeško toplino je spletel vezi, celo mrežo odnosov med konkretnim, posebnim in splošnim in nas dobesedno postavil v svet ter svet približal nam. To lahko stori le človek z velikimi izkušnjami in bogatim znanjem. To knjigo je vredno poglobljeno brati in študirati.